

vi nærmere på kapitel 13, og hvordan den populistiske diskurs manifesterer sig i medierne, eksemplificeres den populistiske diskurs på baggrund af to cases. Den første har overordnet set trafikpolitik som genstandsfelt, den næste sygehuspolitik. Alle eksempler tager udgangspunkt i aviser og alle på nær ét stammer fra tabloidaviserne B.T. og Ekstra Bladet. Herfra kunne det ligeledes være relevant med en diskussion af, hvordan en potentiel populistisk diskurs relaterer sig til de stof- og genremæssige kontekster, som den er en del af, og hvordan mediet fastsætter nogle rammer for, hvordan man taler om politik.

I kapitel 18 identificeres populisme-repertoiret på tværs af fokusgruppedeltagernes uddannelse, alder og køn. På baggrund af et nyhedsindslag om trafikforliget samt mere generelle opfattelser af politik bliver det en analytisk pointe, at politikerne typisk betragtes som en "gruppering, der står i modsætning til folket, og som har skabt trafikproblemerne ved at være fjerne fra folket" (s. 246). Deltagerne betragter og positionerer sig som eksperter på baggrund af deres hverdags erfaringer, men oplever samtidig, at de på grund af det partipolitiske spil ikke har mulighed for at forandre tingenes tilstand endsige tage ansvaret for dem (s. 246). Pointen er interessant set i lyset af, at det samme indslag er analyseret i medietekstanalysen i forhold til repertoiret "Det parlamentariske demokrati i arbejdstøjet" (s. 166). Det vil nemlig sige, at hvor indslaget italesætter politikere som aktive aktører, dynamiske og initiativrige i forhold til den demokratiske proces (s. 153), så oplever borgerne en distance og om ikke magtesløshed, så måske resignation i forhold til de politiske processer. Pointen fremstår på et overordnet niveau i forfatternes samlede perspektivering, men kunne potentielt have været konkretiseret yderligere i analysedelen.

Materialet viser altså, hvordan samspelet mellem mediernes og borgernes diskursive repertoire er komplekst, men man kan sige, at det diskursanalytiske potentiale for at bidrage med en holistisk optik, kunne udnyttes endnu bedre. Man kunne således mere systematisk sammenligne borgernes og mediernes måde at italesætte politik på, hvilket kunne bidrage til, at man som læser kunne identificere forhandlingen af betydningen af politik samt kontekstualisere den i forhold til både fokusgruppen som et helt unikt samtaleforum og en særlig interaktionsform og i forhold til stof- og mediemæssige rammer, som de enkelte indslag og tekster også er et produkt af. Desuden kunne en

større grad af synlighed i forhold til, hvordan de seks fortolkningsrepertoarer er fremkommet, og hvordan de enkelte mediecases er udvalgt i forhold til at illustrere diskursernes tilstedeværelse, have bidraget til mere principielle diskussioner af diskursanalysens muligheder og begrænsninger.

Når det er sagt, har jeg med fordel anvendt bogen i min undervisning i receptionsanalyse, hvor undersøgelsen er eksemplarisk i forhold til sine holistiske intentioner og i forsøget på at fastholde en eksplicit teoretisk forankring i analysen af mediernes og borgernes fremstilling og forhandling af politik. De studerende har haft stor glæde ved at læse implementeringen af det diskursanalytiske afsæt i forhold til de metodiske strategier og af bilagene, der beskriver forløbet af fokusgruppeinterviewene. På den måde har denne undersøgelse allerede affødt en række refleksioner, og bogen er afgjort inspirerende og giver en række bud på væsentlige og centrale tværfaglige og mediespecifikke diskussioner. Det enorme materiale rummer sandsynligvis muligheden for flere bøger og artikler – med andre ord, at forskerne siger noget mere om, hvordan der tales om politik i medierne og blandt borgerne.

Unni From
Adjunkt, ph.d.
Institut for Informations- og Medievidenskab
Aarhus Universitet

Niels Ole Finnemann.
Internettet i mediehistorisk perspektiv.
København: Samfundslitteratur, 2005,
331 sider, 298 kr.

Dansk medieforskning har fået sit første større, teoretiske værk om internettet. Bogens forfatter har stået på skuldrene af international forskning om forskellige mediers distinktive træk og af sin egen disputats om computeren som medie (Finnemann, 1994) for at levere en både systematisk og historisk forankret redegørelse for internettet som det nye centralmedie i det nuværende samlede mediemiljø eller – i forfatterens terminologi – 'mediematrice'. Resultatet er blevet en fakta-mættet, lærd og perspektivrig fremstilling, der vil kunne inspirere ikke mindst til teoretiske diskussioner, men også til empiriske undersøgelser og til kulturpolitisk debat om, hvad internettet egentlig er og kan blive til.

Udgangspunktet er en lang kulturhistorisk linie, som kan opdeles i fem epoker med hver deres matrice af medier – fra tale via skrift og bogtryk til elektroniske og digitale medier. Det er en væsentlig præmis for fremstillingen, at alle samfund har været informationssamfund, karakteriseret ved hver deres særlige kombination af de til rådighed værende medier i en kulturel infrastruktur. Og medierne afløser netop ikke hinanden, men bliver overløjet og indløjet i de skiftende matricer som mediearkæologiske lag. Derfor taler Niels Ole Finnemann om ikke et, men fem informations-samfund, hvoraf det seneste – “informationssamfundet” eller “netværkssamfundet” – råder over digitale medier, som teknologisk set kan integrere alle tidligere medier i sig. Men kulturelt set er det fortsat dynamikken mellem alle medierne tilsammen og ikke mindst den sociale brug af dem, som kan klargøre og forklare mediehistoriens forløb. Internettets særlige bidrag til det femte informationssamfund er dets kombination af de elektroniske mediers hastighed med de trykte mediers lagerkapacitet.

Som forberedelse til bogens centrale del om internettet som medie præsenterer forfatteren en detaljeret og nuanceret analyse af tidligere svar på spørgsmålet, ‘hvad er et medie?’. Hans eget svar er: “et organiseret fysisk materiale, der bruges til symbolske formål” (s. 89). En fordel ved denne definition er, at den understreger forankringen af medier, kultur og bevidsthed i en materiel virkelighed, som i en del nyere forskning er forsvundet i virtuel varm luft. En ulempe – skal det vise sig senere i denne anmeldelse – er, at definitionen medfører en opfattelse af ‘hjerner’ som medier.

Selve internettet bliver gennemgået på særdeles vidende og grundig vis med inddragelse af teknologiske, politiske såvel som æstetiske pointer. Det gælder for internettets institutionelle udvikling, dets status som diskursivt rum og dets forhold til de øvrige medier. Blandt styrkerne er der grund til at fremhæve den præcise karakteristik af, hvad hypertext er – som det grundlæggende princip i internettets forskellige kommunikative rum – og hvad hypertext *ikke* er – et postmodernistisk symptom på tekstens og subjektets fælles døds-kamp. Andre væsentlige bidrag til en bedre forståelse af internettet i sammenhæng med kultur og samfund får læseren i afsnittene om internettets rolle som offentlighed og om den særlige ‘nordiske model’ for udviklingen af (det femte) informationssamfund som en velfærdsstat. Og Niels Ole Finnemann videreudvikler her sine tidligere arbej-

der om mediers invariante og variable træk med et begreb om en ‘kulturel grammatik’, hvorigennem brugerne er med til løbende at udforme et givet medie – en proces, der er særlig åben og variabel for internettets vedkommende og dermed for dets mulige sociale og kulturelle virkninger.

Bogens to sidste kapitler bevæger sig med internettet som centrum ud i bredere diskussioner af først netværksbegrebet og derefter moderniteten som sådan. Forestillingen om ‘netværk’ bliver gjort til genstand for begrebsmæssig hygiejne, bl.a. med effektiv brug af den klassiske sociologi i skikkelse af Georg Simmel og med den vigtige pointe, at netværk ikke bare er bløde og runde og egalitære, men før eller senere får hierarkiske træk. Og netværk er ikke noget nyt: samfund har altid været informationssamfund, som igen altid har været netværkssamfund.

Det afsluttende kapitel om “modernitetens modernisering” (s. 287) fremstår lidt mindre afklaret i sin argumentation og sin relation til bogens hovedanliggende. Det skyldes vel, at dets mange store idehistoriske perspektiver, nutidigt eksemplificeret ved bl.a. menneskerettigheder og danskhed, fortjener et andet format end et slutkapitel. Ikke desto mindre genoptager Niels Ole Finnemann en væsentlig diskussion fra sin disputats om den fremadskridende ‘sækularisering’, ikke blot af menneskets forståelse af sig selv og sine omgivelser, men også af redskaberne til en sådan forståelse. Gud er død, mennesket har sat sig selv i centrum af naturen, og til at klare os har vi nu et unikt sæt af variable kulturelle redskaber, der samtidig ændrer selve vilkårene for at erkende og forandre verden: det binære alfabet, computeren og internettet.

At bogen fortsat har visse vanskeligheder med at få præciseret mediernes status som forbindelsesled mellem bevidsthed og omverden, og mellem erkendelse og handling, fremgår af den omtalte, inklusive definition af et medie som “et organiseret fysisk materiale, der bruges til symbolske formål” (s. 89). Den får videre forfatteren til at mene, at hjernen (det neurofysiologiske system) med særlig fordel kan forstås som et medie. Nok sker det i en god sags tjeneste, vendt imod en traditionel kunstig intelligens-position, og for at fokusere på forskellene snarere end lighederne i den “fysisk-materielle realisering af hjerneaktivitet [...] og computeraktivitet” (s. 91). Men er det ikke hjernen-i-en-krop, som – måske – er et medie, ligesom computeraktiviteten har sit underlag i en ganske differentieret hardware? Dermed ville

argumentationen nærme sig fx Dreyfus' (1979) klassiske kritik af kunstig intelligens. For hvis det er hjernen, der er et medie, hvem eller hvad kommunikerer så igennem, inde i eller *som* den?

Mens dette første problemkompleks er en del af medieteorien klassiske arv og gæld efter filosofien, drejer en anden kritisk kommentar sig om en problemstilling, der er en af medieforskningens klassikere. Niels Ole Finnemann vælger at definere de 'gamle' medier, der optræder på en digital platform, som genrer. Det sker tilsyneladende ud fra et medie-genre-tekst hierarki: når et gammelt medie bliver underlagt et nyt medie, rykker det nedad i hierarkiet. De tidligere genrer må så blive 'tekster', for man kan jo ikke samtidig betegne både medier og genrer som 'genrer'. Og teksterne falder vel dermed nedenunder af systemet. Hvorfor smide veletablerede og operationelle skel ud med bit-strømmen, blot fordi medieforskningen endnu ikke har leveret anvendelige termer eller begreber om et nyt fænomen midt imellem gamle medier og endnu ældre genrer?

Selv i en bog, der samvittighedsfuldt behandler en ny og udvidet skriftteknologi, kan denne teknologi åbenbart finde på at vende sig mod sin herre. Visse passager har mindst en trykfejl pr. side; engelske citater har banale afskrivningsfejl; et trebinds værk er angiveligt udgivet 1998-1998; fra s. 229 får fodnoterne deres eget liv; og det sidste ord i bogen, "kritikker", henviser ikke til tre værker af Kant, men drejer sig om fornuften som sin egen kritiker.

Men som læser holder man gerne ud helt frem til dette slutord, igennem et digert værk med en del lange sætninger. Undervejs bliver man belønnet med spidsformuleringer, der ikke mindst vender sig imod diverse aftapninger af postmodernisme og radikal konstruktivism: "Der er kort sagt ingen grund til at opgive at beskrive det, der er tilfældet, blot fordi det er mere komplekst end tidligere antaget" (s. 23). Her får bl.a. luhmænd og latourister læst og påskrevet i selskab med anden "religiøs og/eller postmoderne funderet" epistemologi (s. 127). Her taler en engageret stemme på vegne af oplysningsprojektet under nye teknologiske vilkår. Og dét projekt har stadig brug for teorier, som det nok er værd at engagere sig i, eftersom teorier får praktiske konsekvenser: "En teoris betydning er ikke blot et spørgsmål om dens sandhed, men i højeste grad også om dens virkning" (s. 32).

Klaus Bruhn Jensen

Professor, dr.phil.

Afdeling for Film- og Medievidenskab

Københavns Universitet

Referencer

- Dreyfus, H.L. (1979). *What Computers Can't Do: The Limits of Artificial Intelligence* (Revised ed.). New York: Harper & Row.
- Finnemann, N.O. (1994). *Tanke, sprog og maskine*. København: Akademisk Forlag.